

ուանէ: Եթէ այս համեմատութիւնը ճիշտ է, այն ատեն որոշ չափով նմանութիւն կայ նաեւ այս Հերակղէսին եւ Պղատոնի Արային միջեւ, վասն զի ինչպէս որ Պղատոնի Արայն փայտակրյտին վրայ դրուած էր այրուելու համար, այսպէս ալ այս ասորական Հերակղէսին տօնին, փայտակրյտ մր կը կազմուէր եւ անոր վրայ Հերակղէսի պատկերը կ'այրէին¹: Այս արարողութիւնը Յշներուն քով մնացած է մինչեւ այսօր եւ կը կատարեն սովորաբար Յովէ: Մկրտիչի տօնին օրը: Մտադրութեան արժանի է նաեւ այն պարագան, որ շնասէր եւ շնապաշտ խառանի մէջ կը պաշտուէր նաեւ թամմիւլզ եւ անոր պաշտօնը՝ ըստ Էլ-Մաքրիզի² բացայայտ վկայութեան մինչեւ Քրիստոսէ վերջ 10րդ դարը չէ մարած եղեր:

Աւելի նշանաւոր էր շան յարգութիւնը Փիւնիկեցիներու քով: Էսդուլապիոսի նուիրական կենդանին էր այն, որ օձերուն հետ բազմութեամբ կը բուժանուէր աստուծոյն տաճարին մէջ: Շան եւ օձին աստուծոյս նուիրական ըլլալուն պատճառներէն մէկն ալ թերեւս այն էր, որ ինքը ըժիշկէ էր միանգամայն իրեւ աստուած, իսկ շոն եւ օձ ըուժիչ զօրութիւններու կրողները: Շան մասին ըսածս աւելի իմ մակաբերութիւնս է, իսկ օձինը արդէն հանրածանօթ է: Շնագաւիթ կամ շնարահ անուամբ տեղ մ'իսկ կայ եղեր, ուր կը պաշտուէր ըստ Աթենէսի³ փիւնիկեան Հերակղէս, որ փիւնիկեան Էշմուն-Էսդուլապիոսի հետ նոյն է: Bochart⁴ համաձայն Էսդուլապիոս անունը յառաջ եկած է ՚ԵՎ-ՇԻ = Իշ-քալիպի, այսինքն՝ մարդաշուն: Այս մեկնութիւնը կրնայ ևնդրական ըլլալ, սակայն Փիւնիկեցիներու քով աւանդութիւն մը կար, որուն համաձայն Էսդուլապիոս շան կամով մնած ու մեծցած է⁵: Էսդուլապիոսի առասպելը մեզի համար անով աւելի հետաքրքրական կը դառնայ, որ այն եւս Արայի պէս Աստարտէ (= Շամիրամ) դիցուհիէն հետապնդուելով՝ կը մեռնի եւ յետոյ նշյալէս դիցուհոյն օգնութեամբ կը կենդանանայ: Մինչեւ անգամ դիցուհոյն նուիրուած դասակարգ մըն ալ կար, որ ՚ԵՎ-ՇԻ = քելապիմ⁶, այսինքն՝ շներ կը յորջորջուէր, որոնց պաշտօնը սակայն

վերջին աստիճանի պիղծ էր եւ անբարոյական: Փիւնիկեցիներու շներու այս յարգութիւնը տարածուեցաւ մինչեւ Կարգեղոն եւ Սիկիլիա: Վերջնոյս Ադրանոս աստուծոյն ծառայութեան մէջ կային 1000ի չափ շներ: Հոս յիշենք նաեւ եգիպտական Անուրիս հոգիները սանդարամետ առաջնորդող աստուծը, որ շան գլխով կը ներկայացուէր եւ աստուածն էր գլխաւորաբար Կիւնոպոլիսի (= շնաքաղաք), ուր նաեւ իրական շներ կը պաշտուէին: Շունը կը պաշտուէր նաեւ Կիւրիայի մէջ եւ ըստ Պլինիոսի՝ անոնց թագաւորն էր, որուն շարժումներէն թագաւորական հրամանները կը գուշակէին⁷:

ԴՐԱՅ. Հ. Ա. ՄԱՑԻԿԵԱՆ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՔՆՆԱԳԱՏՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԲՈՒԽԱԿԻ

ՆՈՐԱՅՐ Ն. ԲԻՒԶԱՄՆԴԱՑԻՈՒՑ

(Ըստ Հայութիւնի և Արքայի)

ՃԼԱ. 1151. Խուռակ, բանջար: 1164. Խուռակ, բանջար, յորմէ եւ Եղախրուկ, թ. 608, եւ Սեւերուկ, թ. 2739, եւ Սպէտուկուրուկ, թ. 1164, 608:

= նշանակեմ զպրս. «Խուռակ. է խոտ իմն որ յորդեալ առաւելու զկաթն կնոջ», ԳԵՐԳ:

ՃԼԲ. 1121. Խօնճառ, գղ. Galanga:

3351. Հայլիճառ, գղ. Galanga:

ՃԼԳ. 1328. Կապ? 3150. «Քառակ. տեսթախ» (756, «Թախ. որ է Քառակ», Ամիրտոլվաթ. ըստ Պայթարայ՝ Տեսակ մի մեծ Արմաւ):

= նշանակեմ զպրս. «Թախ. է ծառ իմն որոյ պտուղն կոչի զու ծէկ իսուրմաէ, յորոյ կեղեւոյն չուան ոլրեալ ի գործ ածեն», ԳԵՐԳ:

ՃԼԴ. 1377. «Կառվրուջ? Հացի ծառ ըսուած է, բայց ոչ ըսողն եւ ոչ ըսածն յայտնի է ինձ»: — 1489. «Կառվրուճ, Հացի փայտ կոչուած է ի Բժշկաբանս», եւ այլն: Կառվրուճն կը յիշուի եւ ի թ. 1487, Կառվրուճ?

¹ Clemens Alex. Recognit. X, 24.

² El-Maqrisi. (Chwolsohn II, 604, 607 եւն):

³ Wachsmut, Athenaeus I, 461.

⁴ Opera omnia I, 663.

⁵ Լականախիս. De falsa religione I, 10.

⁶ Orelli, Religionsgeschichte, I, 264. — Zdruin. Նաեւ Corpus Inscript. Semiticarum, Paris 1885, Nr. 86,

ՃԼԵ. 1378. Կ-Ք-Ր-: 3182. Ք-Ք-Ր-:
[Յերկրորդ տեղոջս ի մէջ կը բերուին Ամբ-
տոլվաթայ բանքն, թէ Ք-Ք-Ր- Ն Երեք ցեղ է.
Ղայլառարի, Ըստողանի եւ Զինչո, եւ թէ Խան
Պայթարայ գաղղիացի թարգմանիչն Ուշանի կ'ըսէ'
փոխանակ Ուստպահն. բայց Գէորգ եւս ի բառն
Ք-Ք-Ր-՝ կը գրէ Գայլառարի, Բէ-Պահն, ուր տպա-
գրութեան սխալ թուի Բէ-Պահն: Տես եւ ի
թ. 1789 Խորդունի Ըստողան]:

ՃԼԶ. 1288 [սպ. 1285], ԿԵՐԵՒՅ ՃԱ-
ՂԵԿ. 1389. ԿԵՐԵՒՅ ՃԱՂԵԿ:

Նոյն է եւ թ. 1287 [տպ. 1286], կայ-
ծուել փուշ, եւ թ. 1285, Կայծու, որ ոչ է
վեսասակար խոռո, այլ գուշ, տես Ադաթ. 484,
թ. տպ. ուր կէսք ի Զեռագրաց կը դրեն Կայծու,
եւ այլք Կայծուէ:

ՃԼԵ. 1411. ԿԱՅՔՈՆ = ՃԱԿԱԴԵՐԵԼ:
1819. ԿԱՅՔՈՆ = ՃԱԿԱԴԵԼ:

— սը գրէ եւ Շահմիմաննեան, “Ճակլս-
դեղ. ի Մուշ՝ Կլմուշ. այլուր՝ Տակո: Նոյնպէս
եւ Ինձիձ, Նոր Հյութ. 40. “Ճակնդեղ, զըր ի
Մուշ կոչեն նաեւ Կըլլըղուշ. որ է Տակ, ըստ
Տաճկաց Բանհուրո: Նոյնպէս եւ Գարեգին Ա:
Սրբուանձտեանց, Մ-Ն-Ն-Ն-Յ, 447. “Կարմրաբան-
ջար, Կլմբուշ. Ճակնդեղո: Բայց Հ. Ալիշանի պա-
տուական եղբայրն Տ. Սերոբէ ըստ է ինձ, ինչ-
պէս եւ այլ ոմն՝ որ տեղեակ էր Վանեցւց լե-
զուին, թէ Կլմբուշ՝ կաղամբ է: Թուի թէ այս
Կլմբուշ՝ աղաւաղութիւն է Կաղաքու բառի, որ
կը գտնուի յԱմիրտոլվաթայ Անժերի անշերն
երս 167 verso: “Ղանապէտ, որ է ինքն ի Կա-
ղաքուն ցեղերուն. տես զայս եւ ի Հայքունին
թ. 1270. “Ղանապէտ, որ է ինքն ի Կաղաքուն
ցեղերուն. ի Զեռագրին Տ. Սեր. Ալիշանի եւ
ընթերցած եմ Կաղաքունին: Եթէ այս Կաղաքուն
որ կը գրուի ի թ. 1283, Կաղաքուն? որ եւ կ
յիշուի ի թ. 1282, ջնջելի է Կաղաքուն? ուղիղն
Կաղաքուն = Կաղամբ:

ՃԼԵ. 1424. “Աղեմ. Տեսակ մի կնիւն է.
յիշէ Ռոշքեանն. իսկ Ասար կ'ըսէ Շհիլ [տպ.
Ծիլ] մանր եւ բոլորն. կը յիշուի Կղեմ եւ ի
թ. 1437: — 1883. Շփհն... ‘Կնիւն’ Շփհն է,
որ ի հեղեղատս բուսանի, մանր ու բոլոր Ճիլն:;
— Բուն անունն Շփհն է ըստ իս, եւ ոչ

፪፻፭፻፡ የፌዴራል ተስፋዎች አንቀጽ ፫፻፭፻፡

Երիցուկ: 1522, Կառավարք = Երիցուկ
 ՃԱ. 651. Կուրել Եղիշե: 1529. Կուրելովի
 [տպ. Կուրելովի, այլ ի Շալաշին յերես 679,
 թ. 1529, ուղղեալ է Կուրելովի]:

ՃԱԼ. 1683. ՀԵՆՆԻ: 2155. ՅԻ-ՀԵՆՆԻ
Կամ ՅԻ-ԴԻ:

ՃԱԲ. 1777. ՀԱՅ-Ի? 1872. ՃԱՅ-Ի,
= ԹԵՐԵՍ ԽԵՆ: ԱՌ է և Թ. 2306
ՇԲԱ-Ի, ՏԵՍՈՒԿ ՄԻ ԹՁՈՒ ՏԱՆՃ:

ՃԱԳ. 2875. 2-ՀՐԴ: 3029. ՅՌԴՐԴ:
ՃԱԴ. 1950. Մ-ԴՐՆ: 3364. Մ-Վ-Ջ-Ջ:

[Տես զարաբերէն անունն Մահմետին / թ. 1300:]

ՃԱԼԵ. 2202. “ՆԻՀ-Ն, ՆՀ-Ն. ԱՋԵՐՄՈՂ-

վաթի բառարանին գրէ. “Ատրաք, որ է նէշ-՛ը, որ է Ալուծն, որ Վայրի Ալու [= պրս. Ալու, Սալոր] ասեն,, իրաւ է որ յն. Ածրաչի Ալուծնշանակէն. [յն. Ածրաչի չգիտեմ. Կայ Առօրաշնդ, որ բաց ի զշ. Pourpier, հայերէն Անմեռուկ կամ խոճկորակ (աես ի համարն ՀԵ) նշանակութենէն է եւս Adrachné ou Andrachné, sorte d'Arbousier [= Մաթզէ], arbuste]. 3374. “Նշ-՛ը. աես Ատրաք,, որ ի կարգին, թ. 188, գրեալ է. “Ատրոք ատրաք? Ալուծի պտուղ, ըստ Սեբաստացւոց,, [իցէ՝ արդեօք՝ ըստ Ասարայ Սեբաստացւոյ]:

= Նէշո-Ն կամ Կըշո-Ն զատ զատ Նշա-
նակեալ, թուի պարսիկ բառն “Նէշո-Ն. Տեսակ
ինչ Ըլորօյ. որ եւ ասի Նէշո-Ն, եւ Ալմա-Յ Դա-
րուելլ [== Սալոր Տապարաստանի],.. Գէորգ: Կոյն է
թերեւս եւ Նէշո-Ն թ. 2200: Պարսկերէն կայ
եւս “Կէշո-Ն. է անուն դեղոյ իրիք, զոր կալնուն
ի բերանի. եւ է օգտակար ցաւս ատամանց եւ
բերանոյ,.. Գէորգ:

ՃԱԼՉ. 2282. ԸՆ. ՍԻՐԱՐ: 3379.

ՃԱԼԵ. 2304. **ՇԵՐԵԲԵՐ**: 2314. **ՇԵՐԵ-
ԲԵՐԴ**: **ՇԵՐԵԲԵՐ-ՆԻՑ**.

= Ար եւ նոյն պարսիկ բառն է, Շեր-
իւ-նն, Շերիւ-ց, Սիրիւն, ըստ Գեօրգայ՝ նոյնա-
նիշ ընդ Աւովնիւ-ոյին [= Գաղի կամ Մոշոյ
մԵղք], որ է ըստ մԵզ Գաղապէն կամ Գաղպէն:

ՃԱԾԵ. 2326. **ՃՐԴԻՆ-ԵԼՄ-Ի:** 2377.
ՃՐԴԻՆ-ԵԼՄ-Ի:

= Ըժառաելունի նոյն կը կարծուի ընդ
թ. 2280, Ընդունելի+ = Հոտիսոյ. լաւ եւս
թուի ինձ նոյնացնել զայն ընդ Ըժառաելունի:

ଜୀବିତ 2371. କାନ୍ଦିଲାଖି ? 3382.

Պարս. Ըեւիութե կամ Ըեւիութե, Ծաղկե, Ձինե, Կ'ըսէ Գէորգ. Նոյնպէս եւ յիւղութե, եւ յ՛լ նշանակութեան Լատ բառի:

ՃՄ • 2586. “Պուղալ?... ինքն նման է
Ճավդպուշմին; — 3093. “Փուգէլ?... Ամիր-

տոլվաթ գրէ. “Փուֆուլ, որ է Բուբ-ն, ի Հնդկաց կու գայ, զետ ճավզպուէ է . . . , գլ. Areca: = Պրս. “Փուֆէլ, էր իր ինչ՝ որ լինի ըստ չափու քանակութեան ճէկւ պէմպէյ: զոր արաբացուցեալ Փուֆէլ ասեն, եւ է սա տեսակ իմն դեղյու: Գեորգ:

ՃՄԱ. 2896. Վէտ: 3265. Գիկ:

= Վէտ է գլ. Vesce ընդեղէն, որոյ պարսիկ (կամ արաբերէն) գրութիւնն է Քիչ. “Փուլ, էր սեաւ ունդն այն որ կոչի Փիչի, եւ հայերէն Վէտ, որ է խար եղանց եւ ուղուց, որ եւ ասի Գինէն: Գեորգ:

ՃՄԲ. 3056. Փէտէլս-է: 3078. Փէլշ-է:

= Զգիւեմ թէ նշյն է եւ թ. 3106, Փութիւնն է կամ Փուսուէ, որ Կ'ըսուի եւս Ցորենուկ:

Տես եւս զշետեւեալսդ անփոփոխ գրութեամբ ի կարգի այլեւայլ նշանագրաց:

ՃՄԳ. 1177. Ծունդնդ-է: 1293. Ծունդնդ-է:

ՃՄԴ. 1249. Կ-նիւնդ-է: 3085. Կ-նիւնդ-է:

ՃՄԵ. 2490. Օյտ Պ-ն-է: 3244. Օյտ Պ-ն-է:

Դ.

Քանի մի Հայ եւ Օտար բուլոց հոմանիշը:

ՃՄԶ. 65. “Աշուիծակ. նոյն է ընդ Խորառանէնի՝ ըստ Հին Բժշկարանի. սա ալ նոյն համարուի լո. Staphisagria [տպ. Staphysaria]. փ. Staphisaigre [տպ. Staphysaigre], որ ի յօնէն առնուած են, յորում Սէ-ֆէն արէն՝ ըսել է Լեռան խաղող, անոր համար ոմանք ի մերոց Խորառանիոր կոչեր են, բայց չեմ հանդիպած ի զիրս. Արարացին ալ նոյնպէս Կ'ըսէ Զէպիդ Է-Լ-Ֆէպէլ. այլ եւ Զէպիդ պէրէ, որ է գլխոյ հունա կամ Չամիչ գլխոյ, այսինքն ողլի գել ըլլալուն համար . . . փ. Herbe aux [տպ. aux] roux. իսկ Պարսիկը Կ'անուանեն Մէ-ֆէլն կամ Մէ-ֆէլս, եւ այլն: եւ ի թ. 1989, Մ-լ լոն կը յշուի յԱշուիծակ:

= Ա. Բժշկարանի վկայութիւնն որ չի յիշուիր ի տեղւողէ, կը գտնուի ի թ. 2613. “Միսուան մի չափ Աշուիծակ՝ որ է Խորառանէնին՝ ի ներքս խառնէ, եւ յաշքն դիր, : Նոյն Բժշկարան Կ'ըսէ եւ յերես 143. “Աշուիծակ, Խորառանէն, Մաննեխ, Մարձակ, աղա՛ եւ մեղող յարո՞ն, աես զայս ի թ. 2022: ես զսորասանէն հասկացած եմ իրը

թուրք բառն Խօրասանէ, որ մերթ Եղեւին կը թարգմանուի յայլ Բժշկարանս, մերթ Եղեւանահունդ կամ Եղեւնի սերմ: Տես ի թ. 642. “Եղեւին” Շէհ . . . հունտն է Խորառանէն, եւ Շէհ, որ է Խորառանին. թուրքն Եղեւան ասէն: — “Խորառանէ, որ է Եղեւանահունդն հայ բառով. եւ յարապն Վահշիզաք կու ասէն. Ամրտ. Անգ. անպ. 129: — “Բարիխնջ [պրս. Պէրէն-ճանէնջ]. Խորառանէ, Եղեւնի սերմո, թրգմ. Դեղզ: Տես դարձեալ Խորառանէ = Եղեւին ի Հայբառանէ, թ. 1126, յորմէ կը զանազանուի Խորառանէնի = Աշուիծակ ի թ. 1127, որ ի թ. 2854 կը գրուի Խորառանէ = Աշուիծակ. տես եւ Խորառանն հունդ ի թ. 2704 [տպ. 2804]. Այս Եղեւինն է գլ. Santonine կոչուած բոյսն, տեսակ մի գնդածաղիկ (գլ. Armoise. տես ի համարն ԴԶ), ըստ Լիննէի Artemisia santonica, եւ որոյ համար Կ'ըսէ Լիտրէ, թէ “les semences et sommités sont vermifuges,, նոյն անուամբ Santonine¹ կը կոչուի ըստ Լիտրէի եւ տեսակ մի “Matière cristallisable, amère et âcre, isolée des sommités fleuries de la santonine,, նոյնպէս կը գրէ եւ Emm. Le Mavut, Botanique, երես 72—73. “Ces capitules (զանազան գնդածաղկանց) renferment une huile volatile âcre, une substance cristallisable, inodore, peu soluble dans l'eau, légèrement amère, nommée Santonine, une résine, et divers sels,, Աւասիկ մեր բժշկարանց Ելեւանէնդն կամ Ելեւանէ սերմ, զոր Ա. Բժշկարանն կը կոչէ այլով անուամբ Աղուճանէն, անշուշա քանդիս սերմն՝ աղի նման կը բիւրեղանայ (տես վիրագոյն երկից զբառն cristallisable): Թուի ինձ թէ նոյն Աղուճանէն է՝ որ Աղուճանէն գրութեամբ կը գտնուի յԱսկերերանի Սէլնութեան եսայեայ, ԾԱ, 370, իրը գլ. Sel gemme². “Երկինք իրբեւ զծուի հաստատեցան. Ակիւղաս ասէ. “Երկինք իրբեւ զծուի պատեցան,, Թէոդիտովիլ ասէ. “Իրբեւ զաղ մածցին,, զվանագոյն ականագոյնն երկնից՝ աղուճանէն նմանեցուցանէ կերպարանաց: Իսկ Խորառանէ ըսուած է անոր համար որ ի հին ժամանակս ի Խորառան աշխարհէն Պարսից կու գայր ընտիր տեսակն. Կելսիոս, Հ. Ա. 413, ի մէջ կը բերէ զգրեալն ի Կաստելլայ (Castell, Lex. Pers., p. 264) ի բառն Տէրէնէ, “Diramne; Absinthium Ponticum [= Աշինդը Պոնտական], quia circa Pontum frequens, unde semen contra vermes colligitur, et ex Chorasan deportatur Halebum. Ital. Seme santo³; Lat.

Sementina,, . լնդ որում համեմատէ եւ զգէորդայ գրածն. “Տէրէնէկ՝, ի խօսն այն՝ որ թուրքերէն ասի Եակըն օլի. եւ արպերէն Շին, թէպէտ է դառն քան զօշնդրն, բայց քան զայն սակաւ է կալնողական զօրութիւն սորա։ Տեսանք որ մեր Բժշկարանք ալ զԵշԵլին կը կոչեն Շէն⁵ եւ Եակըն։ — 24իտեմ ուր գտած է Հ. Ալիշան թէ Խորապեսնի = գլ. Santonine է գլ. Staphisaigne որ բոլորովին այլ ինչ է⁶։
Կան եւ այլ քանի մի անձդութիւնք ի Նին թ. 65: Յունարէն Տառիս աշրւած 2ամիչ վայրի. արաբերէն Զեպէյո Ե-Լ Ֆէպէւ Կը թարգմանուի 2ամիչ Լերին (ինչպէս ուղիղ Կըսուի ի թ. 2444, Լերան 2ամիչ)։ Զեպէյո պէտ է 2ամիչ Վայրի, իսկ պարսկերէն անունն Կըգրուի ի Գէորգայ Բառարանին Մէկնայէ, ի Մէկնայ բառէն՝ որ 2ամիչ կը նշանակ։ Խաղաղական ալ ի Ռոշքեանի բառագրոցն է կարծեմ, իսուն ալ ի Խորապեսնի բառագրոցն է կարծեմ, որ կը գտնուի ի Նոր Հայկ. Խաղաղական գրութեամբ։ — Ի թ. 976, եթէ Խաղաղական լեռնակ Ստուգիւ գլ. Joubarbe des toits, ջնիկի և Տես Աղուիճակն, զոր լստ իս՝ Հ. Ալիշան սխալմամբ նոյն կարծած է լնդ 2ամիչ Լերին = Staphisaigne։

• ၁၁၀၅။

1. *Sku h L̄h̄m̄p̄k̄ b̄ Semencine, Semen-
contra, sku b̄ h B̄aL̄b̄l̄oL̄w̄d̄h̄ Barbotine,
b̄p̄k̄h̄n̄ b̄ "b̄q̄b̄n̄h̄ ūp̄m̄, l̄ūt̄m̄m̄n̄h̄" L̄ūm̄
Ēm̄n̄b̄aL̄h̄:*

2. "Ou donne le nom de Sel gemme au sel fossile; . . . il se trouve sous une forme solide, concrète et cristallisée en amas immenses, dans plusieurs régions du globe," Buffon. *Gemme* / *Lithopis*:

3. “Եղեւնի սերմ”, որպէս ռամբորէն խօսանէ. իտալերէն Seme santoն. Նոր Հայկական իրառն “Եղեւին”:

4. Այս է զոր տառադարձութեամբ իրավունք կրած է Պետրոս Քալանթարեան ի թ. 604, եւ Հ. Ալիշան չէ իմացած. Դրամննէ՞ Սերմն Santo-nicum ի եղուահամ բուսոյն:

5. Կայ Շէն նորդէկ, որ եւ հայերէն զլ զո
չուի թոռ-ը+ Եղե-ին. “Եղեւին, որ կոչե Թուրք
Եղեւին կամ Շէն նորդէկն. Բժշկ. Ա, 143 (տես
զայս եւ ի Հայբուսակի, թ. 642, որ գրեալ է
Թոռ-ը+ Եղեւին). Եւ դարձեալ. “Թուրք Եղեւին, որ
է բարձունենեկն, Մխ. Հեր. Խու, 133. ըստուած է
նաև Տիրամինյայ նորդէկ (որ ի Հայբուսակի, թ. 642,
գրեալ է Տարմինյայ նոտրէկ): Կայ Եւ Շէն Էլու մանի,
որ “ի Հայատանեայց երկրէն դայ” (Հայբուսակի,
անդ). սա կոչուած է նա եւ Հայ Շէն (Հայբուսակի,
թ. 2299), այլ լաւ եւս էր ըսել Հայ Եղեւին:
Թուրք ինձ թէ եւ Շնորհի կամ Շնորհի՞? Ի
թ. 2339 ապն Հայ Շէնն է, որ սխալ գրեալք են

փոխանակ Շն արձիք, Շնէ արձիք = Շնէ երժանիք.
Համեմատե ըսդ թրգմ. Գեղոց. «Բննասիդ [պրո-
Պէրէնան-էր] եւ Շն - արձիք [2 ջեհարձնի], Խղճի ին»:
— Steinhofenige /- hantzi h. k. v. a. Péd-

6. *Staphisaigne* կը կոչուի եւս գլ. Pédiculaire, Herbe aux poux, որ սիալ գրեալ է պուտ և թ. 3383: Herbe aux puces ռամփորէն անուն է *Conyze* եւ *Psyllion* բույս. տես ուղեկրօքս ի 1 հարէ, ի բառն Պուտ, 4:

ՃՐԵ. 153. “Ա-է-ժ-ճ-րեւէ” = յՆ.
Bράθν [ապ. *Bράθνς*] = լտ. Juniperus Sa-
 bina = գիղ։

= φωλήιανουσի ρωπῷ ἐν οὐρᾷ τετράν.
“βιωστονι, Απήιεδμηρεύην, φωλ· α., φ· —
“βιωστρονι, Απήιεδμηρεύην, φωλ· τ· —
“βιρωστονι, Απήιεδμηρεύην, φωλ· φ· θεγήν
ρωπὸν ουληλέτε βιωτρονι, Βάτος, τζ. Ronce =
Πηρεύην, ορογ. οικισμούσιν θεού Απήιεδμηρεύην,
θερεύειν γν. Ιδαία βάτος [= Ιδω Λερήν Πη-
ρεύην], ορ. ετ. Λ. Κ'ευονή Rubus Idaeus, τζ.
Framboisier, φωπολῆ Framboise, αγρόμηνορω-
ζηνωρ ρωπήν Αρτομηνόρ Κοχεγεωλ απ. μερ-
θεούρερέν Λογοτελε (Λογοτελε, θ. 244)
τική γν. Βράδυ, Λ. Juniperus Sabina, ορ.
τζ. Sabine, ζωγρέν Κ'ευονή θρητή, ευω φω-
γηώνουσι βιωπήσ φ.:

Ի.թ. 842, Ժոխ, *Framboise* պառակն կը
կոչուի թուրբերէն Գրէնի է-ղէ-դ-է, Կրտու-լ-ս,
բայց Գրէնի է-ղէ-դ-է զշ. *Groseille*, ինչպէս
կը գրուի ի թ. 1459: Կրտու-լ-ս (*Framboise?*
Groseille?) կայ եւ ի մեր Բժշկարանս եւ յայլ
գիրս Ստորին Հայերէնի. «Կրտու-լ-ս տերեւ շողցո՞,
եւ դիր, եւ ձիճն փոխէ՞», Բժշկ. Ա. (Հայբու-
սակ, թ. 1538): — «Ա. [այսպէս դատարկ թու-
ղուած է ի Զեռագրին]. ինքն ծառ մնէ որ
թուրբն Կրտու-լ-կ' կ'ասէ. եւ տերեւն Մրտի տե-
րեւ կու Նմանի, եւ միրգն նման է 8րդց [2 ձրթոյ]
պտղին, Ամրտ. Անդ. անպ. 12:

^սԾառ մի կայ ուր կայ հով ջուր,
Պըտուղն է իւր կարմիր զերդ հուր,
Արի գնա կեր, էր կաս ի լուր.
Թո՞ղ է լեղի, կեր քան զապուր:

Հանելուկը վերագրեալք ներսէսի Շնորհալույ, ուր կը մեկնուի Կրտսղություն: — Ի Հաւաքման ուրեք Գաւառաշական Բառից (22 Ա. Ղաղարու) դտած եմ դարձեալ. «Գրտսղություն» կամ Հաղարջ, Փրենչի իշխանութեան:

ՃՄԸ. 1166. Իրառն խիւռակ, "Առույստ
թժշկական = լտ. Trifolium Medicum":
= Trifolium Medicum կը թարգմանուի
Առույստ Մոբական, նոյն է եւ լտ. եւ իտ. Me-

dia, ορ. Jn. Κέρυπει Μηδιχή πόα = Σωρακώνια
κανί συνιστ, καμί Λάκη Μηδιχή = Σωρακώνια,
τζ. Luzerne, συντ. Ι. Κύνης Medicago sativa. Η Κύνηση
κανί συνιστ, η Λαζερνή Κοξαδί ή Σωρακώνια
Κουπούσια, ήσακ άνθιστη Σωρακώνιασι, ορ. ή Κύνης
γιαρμαρβέτω ή μαπτι: Στην ή θήκηση 158 ή 173
Medicago, Luzerne (σωζ. έργοι ή Luzerne).
της ή ή Φ. 2489 Medicago sativa:

= Myrobolan կը կոչուին Սալորոյ նման
բազմազգի պտուղք՝ որ ի բժշկութեան կը գոր-
ծածուին. Խոկ Խորինացի Ալշնարհագրութեանն,
Երես 612, Երջանիկ Արարից անոյշ ի-դոց Կար-
գին կը յիշէ զյու Ընդ Բալշասանի եւ Յասմկան՝
զբան, որ գլ. Ben կը կոչուի՝ առեալ յարաբա-
կանէն Ban. կը գրէ M. Devic, "Ben; arbre
nommé par les botanistes *Moringa obei-*
fera, dont la semence fournit une huile
pour la parfumerie. C'est le ban des
Arabes, souvent cité par les poëtes," եւ այլն:
Ի Թ. 2494 կը յիշուի Պահէ Ալի ի Բժշկարանաց:
Ի սմին առելոց կը գրուի գլ. Béhen [ապ. Be-
hen] = *Moringa*, զյու ողբեկի է Ben. զի
Béhen = արաբ. Պէհճէն, այլ ինչ է. առես զայս
Ի Թ. 3077: "Il ne faut pas confondre Bé-
hen avec Ben, comme l'a fait Richardson,"
եւ այլն, կ'ըսէ եւ M. Devic. առես անդ Béhen
եւ Ben: — Myrobolan = յն. *Myroblā*
νος, նոյն ձայնիւ կոչուած է Սէրբուլանս ի
Պատմութեան Աղեքսանդրի, 145, որ չգտնուիր
ի Հայութուածին:

369. "Raphanus = Radis,"

= Ճշգագոյն եւս էր կարծեմ կոչել զլ.

Ի բանին Ամիրտոլվաթայ, անդ. "Ինքն
[Բողկն] երկու ցեղ կու լինի. մէկն Վայրի է, որ
է Աֆրուս? [Աֆրուշ?], ...եւ մէկ Ածվոցն է, ո՞
Աֆրուս է յն. "Առօս, ինչպէս կը գրուի ի
թ. 832: Ի վերջին տեղուո՞ս կ'ըսէ Ամիրտոլ-
վաթ թէ "Աֆրուս [յն. "Առօս, գլ. Espèce
d'Euphorbe] է թուրքերէն Պատուալսին, եւ
հայերէն Ժախուէ, եւ Կաղնաս այլ կ'ասեն. եւ
բժշկապետացն ոմանք Աշեէն [յն. 'Տσχաչ, գլ.
Euphorbe ou Ésule] ասեն, եւ ոմանք Խամա-
լանին [յն. Χαματράχανος, գլ. Espèce de
Tithymale] ասեն, եւ ոմանք Ըսոյշտէնի ողբէ-
[յն. Ραφανίς ἀγρια, գլ. Revenelle, sorte

de Rave sauvage], οηρ Θωρακίσθινή ψευτές βασιλίς,
Ζεφύσεις θέτει μηδεπέτειον καρηβάνεξανν (τζ. Tithy-
male), καμί καρηβάνεξαννιν τεσσαρέ (τζ. Eu-
phorbe Esule), καρεβέν ίναβετείοντειρέ ψευτές βασιλίς:
Ωδηράτε ετείοντειρέ ψευτές βασιλίς ει δη. Ἡ σχάσ (ανδα-
νοβέτ ει μηδέτειον τεραδόν τη σχάσθα).
Επειγένεται περιττώ, οηρ Θωρακίσθινή ψευτές βασιλίς, ει
δη. Ραφανίς ἀγριά = βασιλίς ψευτές, ετείοντειρέ
θέτει θρεινή ἀγριά, ρωτεί ξεμένης αναξέρει,

1016. "L". Chamaesice =
77. Figuier sauvage,

= Λωστήν μωσητ ἀνδρούς οὐκέτι εἰ δύναται.
Xαμαίσσει [= φευγάνει θρόνον], ταῦτα
espèce d'Euphorbe.

ՃԳԲ. 468. “ԳԵՐԵՐԵՔ, ԽՈՐԵԽՆԱԳԾԵՍ ԱՀ-
ԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆ ՍԻՆԵԱԳ ԵՐԿՐԻ բԵՐԾՈՑ մԵԶ
ՅԻշԵԼ “ՄՈՒՐԹ Եւ ԳԵՐԵՐԵՔ Եւ ՆՈՌՈՆՆ, զՈՐ ՍԵՆ
ՄԱՐՏԷՆ ՓՈԱՆԿ ԹԱՐԳՄԱՆԵՐ է Geranium. Հին
ԲԺՇԿԱՐԱՆՆ զՈՒԳԵ “ԳԵՐԵՐԻ” ՔԻՆ, ՆՈՅՆՎԵՆ
Եւ ԱՄԻՐՊՈՂՎԱԹ. “ՔԻՖԵՆ՝ որ է ԳԵՐԵՔՆ, փՈՒԽԱ-
ՆԱԿ ԳՐԵԼՈՒ ԳԵՐԵՐԻ: ՈՒՇՔԵԱՆՆ Շ ՄԱՊՈՒ ՄԵՂ
Մ ԿԱՐԳԱԼՈՎ ԳԵՄԵՐԵՔ ԳՐԵ, Եւ ըստ իմաստին
(մօս ի գետ) հԱմարի Potamogeton, փ. Potamot [տպ. Potamon] բՈյսը, Եւ կ'ըսէ. “Ազգ
ԲԱԼԱՍԱՆԻ, ԲԱՐՁՐԱԳՈՒՆ ՔԱՆ զԱՋԼՍ, ԹԱւ ԿԵ-
ՂԵԼՈՎ. Eumecest? ՄԵՐԾՈՑ ՅԻշել ՔԻՖԵՆ թուի
ՔԵՐՄԱՆՆ ԱՐԱՐԱԳ, զՈՐ ՄԵԽԱՆՔ ԳԵՄԱԽԱԽՆՃՈՐ
ԿԱՄ ՏՈՄԱՂԱՆ: — Բայց այս ամենայն կ'ունայ-
ՆԱՆԱՆ՝ եթէ փՈՒԽԱՆԱԿ Գ ՄԱՊՈՒ Դ ԿԱՐԳԱՆՔ
ԴԵՐԵՐԻ. զի այս անուամբ կոչեն ԱՐԱՐԱԳԻՔ
ուրիշ բՈյս մի, Aristida obtusa, ի ցԵՂԵԼ ՍԻՂՑՈՒ:

ծանօթութեան կ'ըսուի. "kéréri, d'après le dictionnaire de la médecine arménienne, correspond au kimé, qui est probablement le grec *χῆμος*, une herbe magique chez les anciens": — սոր Հայկազեանն ալ անդատին յամէ 1836 գրած էր. "ԳԵՐԵՇ (Կամ ԳԵՐԵՇ), ՊԹՈՒՂ ինչ եւ ծառն, ըստ որում եւ Առ-ձեռնն. "ՊԹՂՈՅ ու ծառի անունն":

զերերէ, այլ Դեղնեղի, բառ արաբացի, տեսակ
մի Աւզ:

Տեսնենք եւ զգրածն Ռոշքեանի. “ԳԵՐԵՐԵ
[այսպէս կարդացած եմ ես, եւ ո՞չ գԵՐԵՐԵ].
Ազգ Բալլասանի բարձրագոյն քան զայլ, թաւ
կեղեւով, Eumeces [2 Cumeces], Խ. Աշխ.
“լինի ի նմա մուրտ եւ գԵՐԵՐԵ եւ նուռն։
Eúmece, իտալերէն Eumece, „sorta di Bal-
samino, maggiore degli altri, e che ha la
scorzia liscia“, Կ'ըսէ Pasini. Հգիտեմ որպէս
ստուգած է Ռոշքեան թէ Խորենացւոյն գԵՐԵՐԵ
Պիլինիսի Eúmeceն է, ազգ Ապրասսամ ծառոյ։

1. Յայտ է թէ լո. Geranium, գլ. Géranium, ծաղիկ մի է, զոր մ.ք այժմ կը կոչենք խորդենի, կռնկենի, ընթաց բաստի թուրքաց: Տրապիզոննեցոց Մլղուկ ծաղիկն Géranium է, կ'ըսէ շ. Ալեքսան ի թ. 2067:

2. Աղեքսանդրի Պատմութեան (Սուտ-կալիսթենէս) վկայութիւնն յիշ բառագիրս՝ ուղղելի է. “Ծովայինս քաղէին ի ծովէ անտի. եւ յերկրէ [տպ. յերկիր] ԳԵԵԵՒՅ — որ առ մեզս լինին — որ ունէր լտերս քսան եւ հինգ, քաղցցին եւ ետուն մեզն, երես 127:

3. Ո-սո-նա-սի-բո-նի-ն- Սո-յո-ն-կ-ա-լի-ն-ի-ն-ե-ա-
վ-ա-ր-ո-ց Ա-շ-է-ւ-ս-ո-լ-ո-ր-է-, Վ-ի-ե-ն-ն-ա 1892, ե-ր-ե-ս 83:
ն-ո-յ-ն և ե-ւ ի Հ-ա-ն-դ-է- Ա-մ-ս-ը-ե-ա-յ 1891, Ց-ո-ւ-ն-ի-ս,
ե-ր-ե-ս 173 Ա-Բ-:

4. „Hydne; champignon à chapeau irrégulier, hérisse en dessous d'aiguillons mous, dont presque toutes les espèces sont alimentaires“. Լիտրէ, ի Յաւելուածին: — Alex. „Դնօν բառի համար գրած է զղ. Truffe, sorte de champignon. Լիտրէ երկբայել թուի, քանզի կ'ըսէ ի նմին տեղւո՞լ (Hydne). „Hýdnon, que l'on croit être la truffe“. Ի Բայց Սոււտ-կալիսթենեսի հայ թարգմանութիւնն եւ Արժշշկարանին „Գ.Ե.ԵՐԻ = Ք.Ի.՝ կ'արդարացնեն զAlex. եւ կը ցըւն զտարակյալ Լիտրէի:

(Հայությունիւն)